

ו. סיכום דברים בנושא שירים

הרב חיים לבני

פתיחה:

מצינו חמש רמות, ושמה שבע, בשירים של זכחים:
 שירים בחטאת העוף
 שירים בחטאות פנימיות
 שירים בחטאות חיצוניות
 שירים בעולה ושאר קרבנות שזריקתן שתיים שהן ארבע
 שירים בכבוד מעשר ופסח הניתנין במתנה אחת
 [ומאחר שישנה מחלוקת, האם בכור מעשר ופסח ניתנין בזריקה או בשפיכה, ע"כ
 מתפצל הנושא].
 נושא נוסף הוא שירים בעולת העוף.

כ"ה); "ואת כל דמה ישפך אל יסוד המזבח"
 (בשעירת יחיד, שם ל'. וכן הוא בכשבת
 יחיד, שם ל"ד).
 ובולטים ההבדלים:
 חטאת העוף זהו הקרבן היחיד בו השתמשה
 תורה בלשון שירים: "והנשאר". וכן
 הפעולה הנזכרת בה היא: "ימצה". ומסכמת
 התורה – "חטאת היא".
 מה שאין כן בשאר חטאות, דלא קראה בהן
 התורה 'שירים' לדם הנשאר, והפעולה
 הנזכרת בהן היא: "ישפך".

בתורה לא כתיב בהדיא שירים אלא
 בחטאות:
 בחטאת העוף כתיב: "והנשאר בדם ימצה"
 אל יסוד המזבח חטאת הוא" (ויקרא ה',
 ט').
 בחטאות הפנימיות כתיב: "ואת כל דם הפר
 ישפך אל יסוד מזבח העולה" (בפר כהן
 משיח, ויקרא פ"ד, ז'); "...ואת כל הדם
 ישפך אל יסוד מזבח העולה" (בפר העלם
 דבר, שם י"ח).
 בחטאות חיצוניות כתיב: "ואת דמו ישפך"
 אל יסוד מזבח העולה" (בשעיר נשיא, שם

א. שירי חטאת העוף

איכא בינייהו וכו',
 רב פפא אמר דכ"ע שירים אין מעכבין,
 והכא במיצוי חטאת העוף מעכב קא
 מיפלגי" וכו'.
 הרי לנו דלרב פפא, אף דשירי שאר חטאות,
 אפי' פנימיות, אינן מעכבין, שירי חטה"ע
 איכא למ"ד שמעכבין.
 ואף רב אדא בר אהבה, דס"ל דפליגי בשאר

בגמ' (זכחים נ"ב:): "עביד ר' ישמעאל ק"ו
 (לענין גג יסוד) משירי חטאת: 'מה שירי
 חטאת שאין מכפרים טעונים יסוד' וכו'".
 ואילו ר"ע נקט בק"ו: "מה שירי חטאת
 שאין מכפרים ואין באים לכפרה" וכו',
 הוסיף "ואין באים לכפרה". ושאלה הגמ'
 שם "מאי בינייהו?"
 "אמר רב אדא בר אהבה שירים מעכבים

הזאתה במיצוי, שהוא מעכב.

ונראה שחומרתם נובעת מהפעולה המיוחדת שנקט בהן הכתוב – ה'מיצוי', וממקום נתינתן – על קיר המזבח, לעומת שאר שיריים שהם על היסוד.

ונקדים בזה, שוודאי שיריים אינם עוד מתנה ממתנות הדם, וכמו שמצינו במתנות פנימיות שנותן מתנות על המזבח הפנימי, וחוזר ונותן על הפרכת, אלא הם נתינת הנשאר מן הדם לאחר גמר מתנותיו דווקא. כמו שעולה מהגמ' דף נ"ב: "א"ר יהושע בן לוי: לדברי האומר שיריים מעכבין, מביא פר אחד ומתחיל בתחלה בפנים". ופירש רש"י: "אם גמר מתנות כולן ונשפך הדם, מביא פר אחר, ומתחיל במזבח כדי שיהיו לו שיריים, דאע"ג דאמר' וכו', לדברי האומר שיריים מעכבי לא אמרינן אם גמר מתנות מזבח הפנימי ונשפך הדם יביא אחר וישפוך על יסוד חיצון, דאם כן לאו היינו שיריים אלא במזבח יתחיל שיעשו שיריים וישפכם בחוץ".

ואף מקום מיוחד ייחדה התורה לשיריים –

חטאות, סובר דבחטאת העוף כו"ע לא פליגי דמיצוי מעכב, וכדאיתא במעילה (דף ח:): דפליגי אמוראי אליבא דרב אי מיצוי חטאת העוף מעכב, ורב אדא בר אהבה הוא האומר שם בשם רב דמיצוי מעכב. וניחא ליה לראב"א להעמיד מחלוקת ר"ע ור' ישמעאל בשיירי חטאת בהמה, כפשטא דברייתא, ולא במיצוי חטה"ע – דאי פליגי בחטה"ע, יוצא דאף ר"ע סובר כתנא דבי ר' ישמעאל בהמשך הסוגיא, דמיצוי חטה"ע לא מעכב.

הטעם, ששיירי חטאת העוף חמורים יותר, כתבה הגמ' במעילה בשיטת רב אדא ב"א, דכתיב "חטאת הוא" אחרי המיצוי, לומר לך דאף המיצוי הוא חטאת – "דמיצוי נמי עיקר מצוה הוא ומעכב" ד'חטאת היא' קאי על 'והנשאר' דהשיריים דהיינו מיצוי הוי עיקר חטאת דמיצוי מעכב" (רש"י שם). ותוס' הסביר שם (ד"ה 'בשלמא'): "אע"ג דנשאר – חטאת היא. כלומר, אע"ג דאין דם אלא מה שנשאר מן ההזאה, עדיין היא (משמע דקאי על הקרבן) חטאת ותלויה

א. ר"ע ור' ישמעאל. אמנם תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל הנשאר בדם ימצה וכו' – אם נשאר ימצה, ס"ל דמיצוי חטה"ע אינו מעכב. ובשטמ"ק במעילה שם אות כ"א כתב, דרב אדא בר אהבה ס"ל כאידך תנא בשם ר' ישמעאל. ועל כרחך כמו שכתבנו, שסובר דר"ע ור' ישמעאל פליגי בחטאת בהמה בלבד, אבל בחטה"ע מודו דמיצוי מעכב.

ב. ומיצוי הוא מענין שיריים, כפשטא דקרא: "והנשאר". וכמו שהסביר רש"י ד"ה 'דכו"ע לא מעכב'.

ג. מלשון זו ניתן להבין, דאין המיצוי מכפר, אלא מעכב דבו תלויה כפרת ההזאה. [וכמו שהסביר היעלות שלמה' ברש"י על מחלוקת ר"ע ור' ישמעאל (בד' נ"ב). שהובאה לעיל. וז"ל רש"י שם: "שיריים מעכבין איכא בינייהו – ר' ישמעאל סבר כפרה הוא דלא מכפרי אבל עכובי מעכבין. ר' עקיבא דמוסיף ואין באין לכפרה אשמעינן דאין מתן דמים של מתנות תלוי בהן דלא מעכבי להו שיריים להזאות". והסביר העול"ש "דזריקה תלויה ועומדת, אם יתן שיריים אח"כ נתכפר למפרע בזריקה, ואם לא יתן לא נתכפרה כלל. ונפ"מ, דאם אינו מכפר י"ל דבאין השיריים בלילה וכו', וכן י"ל דבאין השיריים לאחר מיתה וכו'". וכ"כ החזו"א סימן ט"ז, סק"א. ויש להקשות מדברי רש"י אלה על דברי המקור ברוך סימן י"ב, דביאר דהא דשיריים מעכבין אבל לא מכפרין, היינו שהקרבתן כשר ללא שיריים רק דחסר לבעל הקרבן דין ומצות שיריים, עיי"ש. וצ"ע.] אמנם מרש"י נראה ד'הנשאר' עצמו הוי עיקר חטאת, ולא רק שבו תלויה כפרת ההזאה.

השתא דכתיב ימצה, משמע נמי לענין הזאה, דממילא יהיה דם מיצוי אצל היסוד. משמע שהמיצוי הוא המשך ההזאה. וכן משמע ברש"י לעיל ד"ה 'שהשיריים שלו' "כשמה, הדם שותת ומתמצה ליסוד".

אמנם הרש"ש במקום לא פירש כך, אלא דהכל קאי על ההזאה: "ופירוש 'הנשאר' הוא מה שנשאר מהדם שקלט ונדבק בקיר המזבח, או דדרשינן 'הנשאר' כמו 'הנשר' וכו' לשון נשירה שבדברי חז"ל". כלומר דפשט הפסוק מלמד שהנשאר מהדם יתמצה ליסוד, ודרשינן מדכתיב 'ימצה' על ההזאה, שהיא במקום שהשיריים שלה עצמה יהיו ליסוד.

וקשה, דאם כן מהיכן למדנו שהמיצוי צריך להיות על קיר המזבח, ואי מדכתיב: 'אל' ולא 'על', גם בשירי חטאת בהמה כתיב: "אל יסוד המזבח". ורש"י על המשנה (דף ס"ד: ד"ה 'היה מתמצה') כתב שהמיצוי הוא שדוחקו אל קיר המזבח. וכן כתב לעיל (דף ס"ד: ד"ה 'מיצה דמה').

ולדברינו שהפירוש הוא שההזאה צריכה להיות במקום בו המיצוי, שיעשה במקום ההזאה, יתמצה ליסוד, ניחא, דש"מ תרתי: שההזאה בקיר תחתון, ושהמיצוי הוא על הקיר במקום ההזאה.

ומצאתי כדברי בפרוש הרא"ש למסכת קינים פ"א מ"א, וז"ל: "...כלומר אי הוה כתיב ימצה, אז הוה משמע דקאי אשיריים דווקא,

היסוד, דאינו מקום נתינת מתנות לכתחילה. והנה, הנשאר בחטאת העוף דינו להינתן על קיר המזבח באופן שישתת ליסוד. ועוד נשתנית פעולתו שהוא במיצוי, במקום שפיכה האמורה בשאר חטאות. והיה מקום להבין, שאינה 'שיריים' אלא היא ממתנות הדם, לכן, אולי, מדגישה התורה: "והנשאר בדם".

ובאמת דבתורה לא כתיב בהדיא שהמיצוי הוא על קיר המזבח, אלא "והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח". ובגמ' דף ס"ד: מבואר דהמיצוי הוא על קיר המזבח באופן שהדם ישתת ליסוד. ויש לעיין במהלך הגמ' שם, דשאלת הברייטא היא על ההזאה, מנין שהיא על קיר התחתון, "או אינו אלא קיר העליון, ודין הוא" וכו', והתשובה היא מהמשך הפסוק העוסק במיצוי: "ת"ל והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח, קיר שהשיריים שלו מתמצים ליסוד, ואיזה זה קיר תחתון! וזו היא קושית הגמ': "ונעביד מעלאי והדר נעביד מתתאי?" ופירש רש"י: "הזאתה יעשה למעלה והדין נותן כדארמן, והדר נעביד מיצוי מתתאי כדכתיב". ומתרת הגמ': "מי כתיב ימצה, ימצה כתיב דממילא משמע". ומפרש רש"י: "אי הוה כתיב ימצה הוה משמע שמהיר את הכהן שיחזור וימצה אחר ההזאה, (ואלו שתי פעולות מנותקות, נתינת הדם ונתינת שיריים, כבשאר קרבנות).

ד. כמבואר בסוגיא דף פ"א. דפליגי שם אי מקום עולה מקום שיריים. ובשיטה מקובצת אות ט' כתב דלהיפך, לתת הכל על היסוד לכו"ע הוי שינוי מקום. ומה שלאביי אפשר לתת השיריים על קיר המזבח, אינו משום דקיר עצמו הווי מקומן, אלא משום שהן שותתים ויורדים ליסוד, ואין בזה שינוי מקום, כמבואר ברש"י שם.

ה. רואים זאת ברש"י דף נ"ב. ד"ה 'דכו"ע שיריים לא מעכבי', דנוקק להסביר דמיצוי חטאת העוף הוא "שירי הזאתו דכתיב: והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר וכו".

ו. ואולי כלול בזה שאת המיצוי יעשה על היסוד ממש ולא על הקיר.

ז. ויש בכך להסביר לשון רש"י דף נ"ב. שצוטט לעיל, שמיצוי חטאת העוף הוא 'שירי הזאתו', ולא כתב 'שירי הדם' סתם.

הקיר, והן יורדים מאליהם ליסוד. ודרשינן נמי הכי: על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה, משמע מקום הזאה הוא מקום המיצוי, אלא שזה בהתזה וזה במיצוי, אלמא הזאת חטאת העוף למטה. והכי איתא בזבחים פרק קדשי קדשים". לפירושו ישנן שתי דרשות: ימצה – שהשיריים של חטאת העוף יגיעו מאליהם ליסוד ולא באופן ישיר, ולכן ממצה על הקיר. ועוד דרשינן שמקום ההזאה הוא מקום המיצוי.

על פי כל האמור, נכון יהיה אולי להגדיר, ששיירי חטאת העוף הם שיירי ההזאה, לעומת שיירי חטאות בהמה שהם שיירי הדם".

והוה מפרשינן ליה כדקאמרת דלאחר שהזה למעלה ירד למטה וימצה, אבל השתא דכתיב ימצה, משמע דקאי נמי אהזאה. והכי פירושא דקרא: והזה מדם החטאת על קיר המזבח במקום שהנשאר בדם ימצה ממילא אל יסוד המזבח, והיינו קיר תחתון".

והראב"ד בפירושו לברייתא הנ"ל בתורת כהנים (ויקרא דבורא דחובה פרשה י' פרק י"ח) פירש: "...קיר ששיירי הדם מתמצין מאליהם אל היסוד, מדלא כתיב תמצה אלא ימצה, משמע מאליו מתמצה מן הקיר אל היסוד, וזהו קיר תחתון. ואע"ג דשייריים אחרני צריכים איצטבא וכו', שייריים בעוף שאני, רחמנא אמר: 'והנשאר בדם ימצה', מאליו משמע, כלומר הוא ממצה אותם אל

שיטת תנדבר"י דמיצוי חטה"ע אינו מעכב

לדעת רב פפא, דר"ע ור' ישמעאל פליגי בחטה"ע, ושיירי שאר חטאות לכו"ע אין מעכבין, הרי שתדבר"י סוברים שמיצוי חטה"ע דינו כשאר שייריים שאין מעכבין. אמנם, לדעת רב אדא בר אבהו, דפליגי ר"ע ור"י בשיירי חטאות הפנימיות, יתכן שתדבר"י סוברים דשייריים של חטאות

בהמשך הסוגיא: "תנא דבי ר' ישמעאל: 'והנשאר בדם ימצה', הנשאר ימצה ושאנו נשאר לא ימצה". ופירש רש"י, דאם יצא כל הדם בהזאה אין צריך מיצוי. לפי האי תנא בדעת ר' ישמעאל, שייריים של חטה"ע אינם חמורים משיירי חטאות הפנימיות, ואולי אף קלים מהם.

ח. ויש בזה לחקור, האם זהו מצד שהתורה רצתה שכל דם הנפש יגיע למזבח, או מצד אכילת מזבח, שאפילו דם שאינו ממצות עבודת הקרבן, סו"ס הוי 'אוכלה דמזבח'. ועיין ביחודשי הגרא"ל מאלוין ח"ב סי' כ"ג, שדחה את האפשרות דשפיכת שייריים לאו חלק מהקרבת הקרבן היא אלא קיום אכילת מזבח בהדם לבד, דא"כ לא היה שייך בה כלל חיוב חוץ, ולא היה צריך (כוונתו לסוגיה לקמן קיא.). לזה דאינם מעכבין ודהווי סוף עבודה. ואמר הוא, דוודאי השייריים הן גם מצד הקרבת הקרבן, אבל לא מצד דהקרבת טעון שפיכת שייריים, אלא הזריקות עצמן הן טעונות ששייריהן ישפכו על היסוד ובאופן דלא עבודה הן לעצמן, והוא מאי דאמרינן דסוף עבודה היא. עיי"ש באורך. ולדברינו, רק בחטה"ע הוי שיירי ההזאה עצמה, ולחומר, דאדרבא דינם כהזאה עצמה דמעכב. ולדברינו הווי לקולא, דכיון שהם שיירי ההזאה עצמה – עיקר העבודה כבר נעשתה ולא מעכב. ועיין הערה יח. ויש לומר דבהאי פליגי אי מיצוי חטאת העוף מעכב אי לא. ולקושייתו מחיוב חוץ, אם נאמר דיש דין של 'כל הדם' שדם הנפש שיגיע למזבח לכתחילה, לכאוי ש"ד. וצ"ע.

ט. יבואר בהמשך מדוע לא החיצוניות.

אמנם נראה, דגם לראב"א לתנדר"י, מה ששיירים הפנימיים חשובים הוא מחמת נושאן, שהם פנימיים, שהחמירה התורה בחטאות פנימיות שאפילו עבודתן השולית תעכב. ומה ששיירי חטאת העוף אינם מעכבי, אף שמבואר בברייתא שהמיצוי הוא המשך ההזאה, י"ל דס"ל לתנדר"י דהיא הנותנת, כיוון דהווי המשך ההזאה – אינו מעכב, דעיקר ההזאה כבר נעשתה.³

הפנימיות מעכבים, ואילו של חטה"ע לא מעכבי.⁴

והטעם, כמו שמצינו [בסוף סוגיין] במחלוקת ר"ע ור' יהודה לגבי פר יוה"כ: "וכלה מכפר", אם כלה כפר ואם לא כיפר לא כלה, דברי ר"ע. א"ל ר' יהודה מפני מה לא נאמר אם כילה כפר ואם לא כלה לא כיפר", והסבירה הגמ' לחד אמורא דשיריים מעכבין איכא בנייהו, שר' יהודה לומד דשיריים⁵ מעכבין מפסוק זה 'אם כלה כפר'⁶.

ג. בשאר חטאות למ"ד שיריים מעכבין – האם דווקא בפנימיות או גם בחיצוניות

והתקשה התוס"ט מגמ' זבחים דף קי"א., דמשמע משם דר' נחמיה סובר דשיריים החיצוניים מעכבין!
דאיתא במשנה שם ק"י: "ר' נחמיה אומר שיירי הדם שהקריבין בחוץ חייב". "וסתמא קתני שיירי הדם כמתני' ובברייתא דחייב, דמשמע דבכולהו מחייב ר' נחמיה" (לשון התוס' יומא ס:) – אף בחיצונים. (וכן משמע מפרש"י במשנה שם "שיירי הדם – של חטאות וכו' סתם ולא חילק). וכן מוכח בגמ' ל"ט., דמחייב ר' נחמיה אף בשיריים החיצונים. ובגמ' דף קי"א שם: "א"ר יוחנן: תנא ר' נחמיה כדברי האומר שיירי הדם

תוס' בזבחים (ד' ל"ט. ד"ה 'הא') אומר: "דע"כ ליכא שום תנא שיאמר שיריים החיצונים מעכבין". וראיתו מדברי הגמ' בדף ל"ח:, על הנאמר שם לעיל "לא מצינו דמים שחציין למעלה וחציין למטה": "והאיכא שיריים? שיריים לא מעכבי. והאיכא שיריים הפנימיים דאיכא למ"ד דמעכבי? בחד מקום קאמרינן". וטוען התוס': "ואי שיריים הניתנין ליסוד בדמים החיצונים מעכבי, א"כ מצינו דמים חציין למטה וחציין למעלה" – בחד מקום!
ועוד טען התוס' מסברה: "מי עדיפי מג' מתנות שבחטאת?!"

- י. ויותר מסתבר לי, דראב"א יאמר דאף ר' ישמעאל דפליג על ר"ע הוא לחד תנא בדעת ר' ישמעאל דמיצוי חטה"ע מעכב, וסובר דאף שיריים הפנימיים מעכבין. ואילו תנדר"י דסברי דמיצוי חטה"ע אינו מעכב, סוברים דאף שיריים הפנימיים אינם מעכבין. אמנם אינו מוכרח.
- יא. ואין לומר דדווקא בפר יוה"כ, דלא מצינו בשום מקום שמחלק בפנימיים עצמן. תוס' ד' ל"ט: ד"ה 'מכשיר', ותוס' ד' מ. ד"ה 'אביי'.
- יב. ולא מדין 'חוקה', ד'חוקה' קאי על כל מה שבענין בפרשת אחרי מות. ושיריים אינם מפורשים שם. ויליף פר יוה"כ מפר כהן משיח: "הפר" – לימד על פר יוה"כ שטעון מתן דמים ליסוד, או מקל וחומר.
- יג. כסברת הגרא"ל מאלין שהובא בהערה ח. וע' בהערה יח.
- יד. ולכאורה, היה לתוס' להקשות מדברי הגמ' עצמה דשיריים לא מעכבי – ומשמע דליכא למ"ד דמעכבי. אלא די"ל דר' יוחנן מסוגיה דדף קי"א. פליג על גמ' זו. אמנם על העקרון דלא מצינו דמים חציין למטה וחציין למעלה לא מסתבר שיחלוק.
- טו. וכן הקשה בתוד"ה 'תנא' יומא ד' ס:.

גם ר' יוחנן סובר כסוגיה דף ל"ט. דר' נחמיה אף בחיצוניים קאמר, וחיצוניים עצמן לא מעכבי. וכוונת ר' יוחנן שם לומר, דעל כרחך סובר ר"נ דשיריים הפנימיים מעכבי, דמהן ומאברים ופדרים למד על החיצונים דהמעלן בחוץ חייב, ככעין ב'מה מצינו': "דגמרי מאברים ופדרים דלא מעכבי והמעלן בחוץ חייב. ואי פרכת מה לאברים ופדרים שכן 'תחילת עבודה', שיריים הפנימיים יוכיחו (שהן 'סוף עבודה' ובכ"ז המעלן בחוץ חייב), ואי פרכת מה לשיריים הפנימיים שכן מעכבין, אברים ופדרים יוכיחו".

גם לפי תירוץ זה, שיריים החיצונים אין בהם צד של עיכוב. אדרבה, ה'במה מצינו' משחרר את התלות של חיוב העלאה בחוץ בגורם העיכוב.

ג. תירוץ הריצב"א (בתוס' יומא ס:): לכו"ע

מעכבין" – משמע שסבר שגם החיצוניים מעכבים [אמנם בגמ' ד' ל"ט מבואר, דאף דלא מעכבי, קאמר ר' נחמיה דהמקריבן בחוץ חייב, דלא כר' יוחנן דתלה חיוב חוץ בעיכוב הכפרה].

וכתבו בזה התוס' כמה תירוצים:

א. מחלוקת סוגיות – הסוגיה בד' ל"ט. סוברת דחיוב העלאה בחוץ אינו תלוי בעיכוב, ואף בחיצוניים קאמר ר' נחמיה. ואילו ר' יוחנן בדף קי"א סובר דלא יתכן חיוב על העלאה בחוץ של שיריים, אי לא מעכבי, וסובר דר' נחמיה בפנימיים דווקא קאמר.

לפי תירוץ זה, לכו"ע שיריים החיצוניים אין בהם צד של עיכוב, וכהנחתו של תוס' בשאלה.

ב. רבנו חיים הכהן (ע"פ התוס' ביומא):

טז. על זה הקשה התוס' (וכן הקשה ריצב"א בתוס' יומא ד' ס:): דבסוגיה זבחים קי"א. קרי לשיריים הפנימיים 'תחילת עבודה', ולפי"ז אין ללמוד ששיריים הפנימיים יוכיחו! יש לעיין היכן קראה הגמ' ד' קי"א. לשיריים הפנימיים 'תחילת עבודה'.

ישנן בגמ' שם כמה גרסאות:

גירסת הש"ס לפנינו: "ואם איתא לימא ליה הני נמי מעכבי". ולפי"ז קושית הגמ' אריו"ח היא מהקושיה הראשונה שהקשה ר"ע לר' נחמיה: "והלא שירי הדם שירי מצוה הן", ולריו"ח, דשיריים מעכבי הרי הן עבודה גמורה ולא שירי מצוה (ואפי' נחשבים כסוף העבודה). וכן הוא לגירסת הב"ח ברש"י שם (ד"ה 'ואם איתא'): "הני נמי עבודה", ומוחק מלת "כתחילת" (ודלא כעולת שלמה דבגמ' גרס "מעכבי", וברש"י "כתחילת עבודה", עיי"ש. שהרי אם הגירסא: "הני נמי מעכבי", קושיה מעיקרא ליתא דלא דשירי מצוה הן!) ומלשון רש"י בהמשך מוכח כגירסת הב"ח. עיי"ש.

אבל השטמ"ק שם (אות ט') גרס: "לימא ליה הני נמי תחילת עבודה הן", ולפי"ז קושיית הגמ' אריו"ח קאי אקושיה בתרא דר"ע: "תאמר בשירי הדם שהן סוף עבודה" (שאינן תחילת עבודה), ולריו"ח דמעכבי הרי הם כתחילת עבודה. וכן גרס השטמ"ק (אות י"ט) ברש"י: "נימא ליה הני נמי תחילת עבודה הן כשאר מתנות".

וכנראה שכן גרסו התוספות בקושייתם על רבנו חיים. ואמנם משפט זה אמרה הגמ' בהו"א, שר' נחמיה דבר על שיריים חיצוניים, מ"מ מוכח מזה דהיכא דשיריים מעכבי הן תחילת עבודה. כך הסבירו הברה"ז והעול"ש בדף ל"ט. ונראה ליישב תירוץ ר' חיים הכהן, דדווקא בהבנת הגמ' בהו"א דשיריים החיצוניים מעכבין, קרי להן תחילת עבודה, דמאחר שג' מתנות שבחטאת לא מעכבי, ובכ"ז שיריים מעכבי ש"מ שהן עבודה חדשה בדם – תחילת עבודה. אבל שיריים הפנימיים, עיכובן הכפרה לא מורה על כך שהן תחילת עבודה, דיתכן שהן סוף והמשך לעבודת זריקת הדם, ומעכבות כשאר מתנות הפנימיות.

עבודה ראשונה") ולפי"ז ברור שהעכבה בשיריים הפנימיים, לעומת החיצוניים, אינה נובעת מכך ששאר מתנות הדם מעכבות, אלא מטעם בפני עצמו (כדלעיל: 'וכלה מכפר').

ועוד מבואר, דמה ששיריים החיצוניים המעלן בחוץ חייב, לר' נחמיה, אינו מטעם **דחשיבי זריקה**^ט, אלא מפני **דחשיבי עבודה**, ובדומה לאברים ופדרים, דאינם מעכבים, אך חשובים הן כעבודה.

ד. תירוץ ר"ת: ר' נחמיה ודאי מחייב אף בשיריים החיצוניים. אלא דר' יוחנן תלה טעמו של ר' נחמיה בעיכוב, וס"ל לר' יוחנן, לפי"ז, דאף שיריים החיצונים מעכבין לר"ג. "ובזה לא היה מוקשה דמצא שום תנא דסבר חיצונים מעכבים, דודאי איכא שום תנא דאית ליה האי סברה דחיצונים מעכבין"^י, אלא דאיתותב דר"ג הוא הסובר כן, וזהו

ר"ג מחייב על העלאה בחוץ אף בשיריים החיצוניים. ור' יוחנן בא לומר, שטעמו וסברתו של ר"ג נשענים על מעמד השיריים הפנימיים, דמאחר דמעכבי – משמעות הדבר דחשיבי **'תחילת עבודה'**, ומאחר שכן, ומאחר" שמקום השיריים החיצוניים אינו במקום תחילת המתנות^י, גם החיצוניים נידונים כ'תחילת עבודה' והמעלן בחוץ חייב.

מבואר בדברי הריצב"א, דאי שיריים חשיבי 'סוף עבודה' – ודאי דאינן מעכבין, מאחר שהמצוה כבר נעשית. **ועוד מבואר**, דהמושג **'תחילת עבודה'** אין משמעו כתחילת עבודת הדם, [כלומר דהווי ממש המשך המתנות ומעכבי כמותן (בפנימיים, דכל המתנות מעכבות)], אלא להיפך, דאין השיריים נמשכים אחריהן אלא **'עבודה אחרת'** הן. ("הווי להו תחילת עבודה אחרת ואין סוף

יז. דאל"ה, היינו מפרשים דשיריים הווי 'סוף עבודה', והפנימיים מעכבין כמו שאר מתנות הדם הפנימיות, והחיצונים אינן מעכבין כג' מתנות חטאת חיצונה. ומי"מ אי שיריים הפנימיים לא היו מעכבים, היינו אומרים דזה ששיריים ניתנים במקום אחר מהמתנות, הוא למיעוט ערכן דהווי רק שיירי מצוה, וזו אכן דעת ר"ע!

א"כ, העיכוב בפנימיים ומקומם המיוחד מורים שהם 'תחילת עבודה', לדעת ריצב"א. ובה פליג עם ר' חיים הכהן, דסובר דשיריים אף הפנימיים הן 'סוף עבודה'. ולדידה נכון לומר, דעיכוב הפנימיים נמשך מדין שאר מתנותיהם, והחיצוניים דינן כשאר מתנות חטאת חיצונה דלא מעכבי.

יח. מתוך דבריו אלה ניתן להבין, דבחטאת העוף דההזאה והמיצוי במקום אחד, ודאי דחשיב **'סוף עבודה'**, ולא תחילת עבודה. וזה כמו שכתבנו בסברת תנדבר"י דמיצוי חטה"ע אינו מעכב, אף ששיריים הפנימיים מעכבין (לרב אדא בר אבהו). דכיון דהווי שיירי ההזאה, לא מעכבא, שהרי עיקר ההזאה נעשתה, ונעשית מצוותו קרינן ביה (תוס' מעילה ד' ח: ד"ה 'ותני'). לעומת שיירי חטאות בהמה דהן תחילת עבודה אחרת. ולמ"ד מיצוי חטה"ע מעכב י"ל דלהכי איצטריך קרא "חטאת היא" לומר לך שעדיין היא חטאת, שהמשך ההזאה מעכב כהזאה.

יט. ודלא כמו שכתב ב'שיעורי זבחים' מהגר"ד (מהדו' רודמן תשע"א עמ' כ"ג), דמבאר בריצב"א דמדפנימיים מעכבי ילפינן דגם חיצוניים הווי שם 'זריקה', אף דלא מעכבי, וחייב בחוץ. דאי כוונת ריצב"א כן, לא הו"ל למימר 'מתוך שעבודה אחרת הן', אלא לומר דמעכבי כיוון דהווי כהמשך עבודת המתנות ומעכבות כמותן. וצ"ע כוונתו בזה.

כ. לשון ר"ת. וצריך ליישב מה שהקשו בתוס' מהסוגיה דלעיל ד' ל"ח. דא"כ מצינו דמים חציין למטה וחציין למעלה ובחד מקום לא אשכחן. ותירץ **הקדשי דוד**, דשיטה זאת תסביר, דלא אמרו "לא מצינו דמים חציין למטה וחציין למעלה" אלא במתנות, אבל שיריים הן

לדברי ר"ע קאמר וכו', וכן כתב ב'טהרת הקודש', דלגירסת רש"י לא קשה קושיית התוס' ד' ל"ט. דסתרי הסוגיות אהדדי, עיי"ש.

א"כ התברר, דלר"ת ולרש"י – יש הסוברים דשיריים החיצוניים מעכבין. וצריך ליישב מה שהקשה בתוס' איך יתכן דג' מתנות החטאת לא מעכבי ושיריים מעכבי.

וכתב ב'טהרת הקודש': "דשפיכת שיריים היא עדיפא, דהווי כמו המתנה הראשונה בד' מתנות דהוא עבודה אחרת". ולכן אם לא נתן שיריים חסר בזאת העבודה לגמרי ומעכב.

והמעייין בתוס' ביומא, יראה שכך הסביר הריצב"א את ההו"א בגמ' בזבחים ד' קי"א., דשיריים החיצוניים יעכבו, דהוא מפני שהם נשפכים במקום אחר מהמתנות, וע"כ תחילת עבודה אחרת היא, וי"ל שיעכבו.

ולכאורה תליא בשאלה, אם שיריים הוו סוף עבודה או תחילת עבודה אחרת. וכבר ביארנו דזו מחלוקת הריצב"א ורבנו חיים הכהן בתוס' ביומא.

טעמו דמחייב בחוץ משום דמעכבין, דבברייתא מוכח דמודה ר' נחמיה דלא מעכבים.

ומה שאמרה הגמ' שם: "וכי קאמר ר"נ בשיריים הפנימיים", אינו בנושא חיוב חוץ אלא בנושא עיכוב.

לענ"ד, ע"פ גרסת רש"י בסוגיה בדף קי"א. יוצא, דלמסקנה אית ליה לר' יוחנן דר' נחמיה סובר דשיריים החיצוניים מעכבי. דגרס שם: "אי הכי וכו' אלא לדבריו דר"ע קא"ל" ופירש: "לדידי שיריים מעכבין, לדיך נמי דאמרת שיירי מצוה הן, הקטר איברים יוכיח".

וכלומר, דהגמ' דוחה את העמדת רב אדא ב"א, דר' נחמיה ור' יוחנן דעליה, מיירי בשיריים הפנימיים, וחזרת ליישב את הברייתא לפי דברי ר' יוחנן באופן אחר, דלדבריו דר"ע קאמר ליה.

ומצאתי ב'פנים מאירות' (ד' ל"ט). כדברי: "...ולפי גירסה זו יכול להיות המתרחץ תירוצן, דלעולם ר"נ אמר כדברי האומר שיריים מעכבי אף בדמים החיצוניים – דלא כראב"א. והא דלא השיב לו ה"נ מעכבי באמת, ר"נ

ענין אחר. או דווקא במקום אחד, כגון למעלה ולמטה במזבת, אבל היסוד נחשב מקום אחר.

כא. דהמשך הגמ' אינו קשור ליישוב דברי ר' יוחנן, אלא ליישוב דברי רב אדא. וכך פירושו: אפילו אם נאמר, דר' נחמיה סובר כר' יהודה דשיריים מעכבין, הוא דווקא בשיריים הפנימיים. ועל כן לא השיב ר"נ לר"ע דבר, שהרי מחלוקתם בברייתא היא אפילו על חיצוניים.

ועי' ב'טהרת הקודש', שהסביר באופן אחר. דרב אדא בא להעמיד לפחות חלק מדברי ר' יוחנן, ומה שרב אדא העמיד בר"נ דלפחות בשיריים הפנימיים ס"ל דמעכבי, הוא משום דס"ל לר"ת כריצב"א בתוס' ביומא או דגמרא גמיר להו דר"נ סובר דשיריים מעכבי, והעמיד זאת רב אדא בפנימיים. עיי"ש.

כב. אמנם, יש להעיר על הנאמר בזה בשיטת רש"י, מדברי רש"י ד' ל"ט: "שפיכת שיריים לא מעכבא בחטאת חיצונה לדברי הכל". ועוד יש להעיר דרש"י ד' קי"א. כבר על הברייתא על דברי ר"ע: "והלא שיירי הדם שיירי מצוה הם", הביא את הלמוד מגמ' ד' נ"ב. "כל הדם ישפך, נתקו הכתוב ועשאו שיירי מצוה", שנאמר בחטאות פנימיות.

כג. עי' בהערה יב. אמנם מלשון רש"י דף קי"א. מבואר דהשיריים הם המשך המתנות עיי"ש. וצ"ע.

יסוד החילוק בין שיריים פנימים לחיצוניים

דווקא בפנימיים ישנו הלימוד ו'וכלה וכפר אם כלה כפר וכו' (ד' נב:). ובפשטות הוא מתוך חומרתם של הפנימיים. אבל בעצם מעמד השיריים, ביחס למתנות תחילה, לא שונים החיצוניים מהפנימיים. וראינו בזה שתי שיטות בראשונים: או דשיריים אפילו הפנימיים הוו 'סוף עבודה', ואז החילוק ביניהם נמשך מהחילוק במתנותיהם. או דשיריים אפילו החיצוניים הוו 'תחילת עבודה'.

ולכאורה היה אולי מקום לחלק, ולומר דשיריים הפנימים הוו תחילת עבודה אחרת, ולכן מעכבי, והחיצוניים הוו סוף עבודה, ודינם כג' מתנות החטאת דלא מעכבי. אך האחרונים מיאנו בדבר זה, והדבר ברור להם דעצם גוף השיריים הוא אחד. ע' חידושי הגרא"ל מאלין ח"ב סי' כ"ג, וב'מנחת אברהם' ח"ב עמ' כ"ט.

ג. שיריים בעולה ושאר קרבנות.

הנה, בתורה לא נכתב בפירוש דין שפיכת שיריים, אלא בחטאות. ודרשו חז"ל ולמדו דין שפיכת שיריים אף בשאר קרבנות. ויש לעיין במעמדם.

המקור לשפיכת שיריים בשאר קרבנות:
בריש פרק בית שמאי (ד' ל"ז.) הביאה הגמ' שתי ברייתות:
"תניא: מנין לכל הדמים, שטעונים מתן דם ליסוד, ת"ל 'ודם זבחיך ישפך'".
"תניא רבי אומר, 'והנשאר בדם ימצה', שאין ת"ל 'בדם', אלא 'והנשאר ימצה'? לפי שלא למדנו אלא לניתנין מתן ד' שטעונין מתן דמים ליסוד, שאר דמים מנין, ת"ל 'בדם' לימד על כל הדמים שטעונין מתן דמים ליסוד".^{יד}

ועוד מקור איתא בדף נ"א., ברייתא מתורת כהנים: "...אל יסוד מזבח העולה' תן יסוד למזבח של עולה". ופירש רש"י: "תן תורת יסוד, דהיינו שפיכת שיריים, להלכות

מזבחה של עולה, שיחא המזבח טעון בעולה, ובכל דמים הניתנין עליו, שפיכת שיריים אל היסוד, אם נשאר בכלי כלום כשזורק ממנו... ישפכנו ליסוד. ומשום דבעולה לא כתיב שפיכת שיריים, איצטריך למילף מהכא".
והיקשו בתוד"ה 'תן' (שם עמ' ב') על פירושו, דכבר למדנו דין שיריים מ'ודם זבחיך ישפך', ולרבי מ'בדם'? ועוד הקשו טובא עיי"ש.

ובפשטות, **דעת רש"י** היא, שזו מחלוקת תנאים. וממילא קא חזינן התם בגמרא, דאיכא תנאי דרש"י 'דם זבחיך ישפך' להלכות אחרות. וכמו"כ איכא דפליגי על רבי ולא דרשי 'בדם'.^{יב}

ובתוס' כתבו כמה תירוצים:
שיטת ר' חיים וריב"א^{יג} – דקרא 'אל יסוד מזבח העולה' תן יסוד למזבחה^{יד} של עולה, בא ללמד על שפיכת שיריים של עולה

כד. גירסת השטמ"ק.

כה. ואמנם תוס' בתוך דבריו מקשה על האפשרות הזו. עיי"ש.

כו. החילוק ביניהם הוא בדין תחילת עולה, דלר' חיים אתי מקו"ח משיריים דידה, ולריב"א אתי מייטורא ד"מזבח".

כז. ולפירוש ר' חיים צ"ע מלת 'למזבח'. דבשלמא לרש"י א"ש, דבא לרבות כל הנתנין על מזבח העולה, ועי"כ היינו שיריים כמ"ש רש"י ד' נ"ב. ד"ה 'מי כתיב'. ואיך יסביר ר' חיים את

מתנות כנגד היסוד.
וקשה על שיטתו ממשנה מסכת תמיד לגבי עולת התמיד – "שיירי הדם היה שופך על יסוד דרומי". וכן מהתוספתא זבחים פ"ו ה"ו: "עולה ותמורת עולה זבחי שלמי ציבור ואשמות ותודה וכו' כיצד סדר מתן דמים שלהם וכו' **שיירי הדם היה שופכו למטה**".

וכתב הראב"ד, דאולי יש לתרץ דדווקא בעולת התמיד יש שפיכת שיריים, ומטעמו של ר"ש איש המצפה (תוספתא שם, הובאה בש"ס יומא ד' י"ד): שהיה משנה בתמיד במתן דמו תחילה, דבקרן אחת נותן מתנה אחת שהיא שטים, ובקרן הנגדית נותן אחת הנה ואחת הנה בפיסוק מתנות **כחטאת**, דאמר קרא: "ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד יעשה", מעשה חטאת על עולת התמיד^ט. וסובר ר' אפרים, דמודו תנאי דפליגי עליו דאכן עולת תמיד הוקשה לחטאת^ל, אבל לא לענין תחילת מתנות הדם, דמשונה בעיניהם: "וכי מצינו דמים חציין מעשה חטאת וחציין מעשה עולה", אלא לענין שפיכת שיריים דהוא במקום אחר, על היסוד, ולא שייך להקשות כן^א.

עכ"פ לרוב הראשונים יש שפיכות שיריים

בלבד. דהקרא 'ודם זבחיך ישפך' עוסק ב**נאכלין** דווקא, כהמשך הפסוק 'והבשר תאכל'. וכן 'הנשאר בדם' דרבי, בחטאת העוף כתיב, הנאכלת.

פירוש נוסף בתוס' (וכן פירש הראב"ד בפירוש לתו"כ דבורא דחובה פרשה ג'): דקרא ד"אל יסוד מזבח העולה", מלמד על נתינת תחילת מתן דמים של עולה ושאר קרבנות כנגד היסוד. ולא איירי כלל בשפיכת שיריים. ושפיכת שיריים בשאר קרבנות נלמדת מהפסוקים בביריות שהביאה הגמ' בדף ל"ז.

שיטת **רבנו אפרים**, רבו של הראב"ד (מובא בפ"י הראב"ד למסכת תמיד ד' ל:): במשניות בפרק 'איזהו מקומן' לא הוזכר כלל שפיכת שיריים ליסוד בקרבנות עולה, אשם, שלמים, בכור, מעשר ופסח. מתוך כך היה אומר רבנו אפרים דאין בהם דין שפיכת שיריים כלל. "וקראי נמי מסייעי ליה למורי ה"ר אפרים ז"ל, דליכא שפיכות שיריים ליסוד אלא בחטאות^י דכתיב בהו בקרא שפיכות שיריים" (לשון הראב"ד שם). ואת הבריות ריש פרק ב"ש הנ"ל, מפרש לענין תחילת מתנות כנגד היסוד. וכן "תן יסוד למזבחה של עולה" פירש לענין תחילת

הגמ' ד' נ"ב: "מי כתיב אל יסוד העולה, אל יסוד מזבח העולה כתיב". ועיין ב"יתר הבז' ויטהרת הקודש' מה שכתבו בזה. ובשטמ"ק אות י"ג, דקדק בזה "כלומר לזריקת עולה שעל המזבח", ור"ל – שכבר על המזבח, תן לה יסוד, ועל כרחך היינו שיריים, שבאים לאחר שדם הזריקה כבר על המזבח.

כח. ומצאתי בספורנו בכוונות התורה שלו (מצורף להקדמתו) כשיטה זו, דכתב לגבי האשם: "...ולא ישפוך שיירי הדם כי אינו בא על חיוב כרת (לעומת החטאת, עיי"ש במה שכתב טעם השיריים בה), אבל על מעילה בקדשים בלבד שהיא למטה מחיוב כרת".

כט. כדביאר רש"י ביומא שם.

ל. ונראה מתוך דברי הראב"ד שם, דאת ה**תוספתא** יתריך דמאי דקתני: "שיירי הדם היה שופכו למטה", אף היא מדברי ר"ש איש המצפה דמדבר על תמיד בלבד. וצ"ע. ואולי ר' אפרים לא גריס לה. וכמו שראיתי בהגהות הגר"א שם: "שיירי הדם היה שופכו למטה – ליתא בכת"י".

לא. מכאן סיעתא למה שתירץ ה'קדשי דוד' לשיטת ר"ת. הובא בהערה כ.

בעולה ושאר קרבנות. וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהל' מעה"ק הל' ו'. ויש לעיין במעמדם.

מעמד שירי הדם בעולה ושאר קרבנות
תוספות (ד"ה 'העולה' ד' נ"ג): מקשה על המשנה בפרק 'איזהו מקומן': "אמאי לא תני שפיכות שיריים בעולה, והלא כל הדמים טעונין יסוד כדדרשינן" וכו'.

ותירץ הרב ר' משה מפונטיזא, דעולה ושאר קרבנות הן בזריקת כלי וזימנין דלית בה שיריים, לעומת חטאת דבאצבע אי אפשר בלא שיריים.

וכן משמע ברש"י דדעתו כן (רש"ש ושפ"א שם, 'חמדת דניאל' ד' ל"ז.ל), דעל הלימוד בריש פרק ב"ש מ'דם זבחיך ישפך' לכל הדמים שטעונין יסוד, פרש"י: "אם נשאר מן הדם בכלי לאחר שזרק שתי מתנותיו שצריך לשופכו ליסוד", משמע דאין מצוה להשאיר. וכן פירש על הלימוד דרבי שם מ'ב'דם': "לימד על כל הדמים שנשאר בהן כלום לאחר עיקר זריקתן, שישפך הנשאר ליסוד". וכן פירש על הלימוד "תן יסוד למזבחה של עולה" (ד' נ"א.): "תן תורת שפיכת שיריים ליסוד וכו' אם נשאר בכלי כלום כשזורק ממנו" וכו'.

אבל לתוס' שם לא נראו דבריו של ר"מ

מפונטיזא, מאחר וכולה שמעתא מוכחת דמצוה במתן שיריים! ובגירסת השטמ"ק אות ל"ח נוסף: "ואפילו בעולה צריך להיזהר בזריקה שישאר מן הדם". ואת שאלתם תירצו התוס', דתנא שפיכת שיריים בחיצוניים וה"ה בכולהו, עיי"ש.

היוצא דלתוס', מעמד השיריים בעולה ושאר קרבנות, היא כמעמדם בחטאת חיצונה, דחובה גמורה היא אלא דלא לעיכובא (דחיצוניים לכו"ע לא מעכבי, כנ"ל לכל הראשונים לכד מר"ת). אבל לרש"י ור"מ מפונטיזא נראה, שבחטאת – השיריים הם חלק מסדר עבודת החטאת, לעומת שירי עולה ושאר קרבנות שהם דין בדם, דאם נשאר יזרקוהו ליסוד. דלא מסתבר לומר דגם בחטאת השיריים נשארים במקרה מתוך שמתנתם מועטה, ד'המקרה לא יתמיד', ואם ציוותה תורה שיתן מעט מן הדם באצבעו, מסתבר שכך הוא הסדר בעבודת החטאת, שהשאר ישפך ליסוד.

ומצאתי כן בשם הגר"א^ל וזה לשונו: "הקשה תוס', למה לא תני שפיכת שיריים, וע' תויו"ט והוא דחוק^ל, דהרי שנה כמה דברים שמפורשין בתורה, וזה שיש לטעות שאינו מפורש אלא בחטאת, לא שנה?! אלא העיקר כתיורין ראשון בתוספות (פי'

לב. אמנם שיטת הגר"א היא שיש חילוק בין רש"י לר"מ מפונטיזא. עיין לקמן הערה לו.
לג. ויש לדייק גם מרש"י פסחים ד' ס"ד: ד"ה 'מאן תנא פסח בזריקה': "...אין לך קרבן שצריך מתנה באצבע אלא חטאת בלבד, אבל כל שאר קרבנות מתן דם ע"י זריקת כל הכלי". משמע דענין הזריקה הוא זריקת כל הכלי, וממילא דאין להשאיר בכוונה דם לשיריים.
לד. מובא ב'הגהות וחדושים' על המשנה הנ"ל בפרק חמישי, במשניות זכר חנוך.
לה. כוונתו למש"כ תויו"ט שם לעיין במה שכתב בפ"י מ"ב, דכתב שם דכוונת רש"י לומר דבאשם לא נכתבו שיריים בהדיא במקרא, וזה חשיב צד חמור בחטאת מבאשם אע"פ ששפיכת שיריים באשם גם היא מדין תורה. ועפ"י מרמוז כאן דיח ליישב דהתנא לא נקט שפיכת שיריים בעולה מאחר שאינה כתובה בהדיא בתורה. וראיתי ליזבחי צדקי דמטעים יותר כיוון זה, דרק מאחר שהשמיט התנא שפיכת שיריים בפרק חמישי אפשר להבין דבריו בפרק עשירי דהחטאת קודמת לאשם שיש בה ד' קרנות ושיריים, ובאשם ליתא – דכוונתו דבחטאת מפורשין ובאשם לא. דמטעם זה הרי השמיט התנא בעצמו שיריים בעולה. עיי"ש.

הטעם שכתבנו, דהשיריים בעולה אינם מתנות העולה אלא דין בדם שישפך ליסוד. ובוזה ניחא עוד מאי דתנא דזבחים השמיט, ואילו תנא דתמיד הזכיר דין שיריים בעולה. דתנא דזבחים דמיירי בסדרי עבודת כל קרבן, השמיט השיריים, שאינם מסדר עבודת העולה. ואילו תנא דתמיד, דשנה סדר הקרבת עולת התמיד, נקט מה שהיה, ששיירי הדם (אם נשאר) היה שופך ליסוד.

והנה לקמן במשנה בפרק 'כל התדיר' (ד' פ"ט). איתא: "חטאת קודמת לאשם מפני שדמה ניתן על ד' קרנות ועל היסוד". ונתקשו בזה הראשונים שם דהא גם באשם למדנו שפיכת שיריים ליסוד כעולה ושאר הניתנין ליסוד?

ופרש"י, דחטאת – דמה "טעון שפיכת שיריים, ובאשם לא מצינו שנאמר". וביארו האחרונים¹ את דבריו, דתנא קחשיב צד ריבוי מה שנאמר בפירוש ממה שנלמד בלימוד בעלמא. והראה רעק"א מקבילה לכך בברכות (ד' כ"א), דלמד ר' יוחנן ק"ו לברכת התורה לאחריה מברהמ"ז: "ומה מזון שאינו טעון לפניו, טעון לאחריו וכו'". וקשה, דהרי ר' יוחנן בהמשך לומד מק"ו דאף המזון טעון ברכה לפניו מן התורה! ומפרש רש"י שם בד"ה 'שאינו טעון לפניו': "כלומר שלא מצינו לו מקרא מפורש לברך לפניו". ועיי"ש בגליון הש"ס שציין לעוד כיוצא בזה.

אבל בשטמ"ק (אות ב') הביא תוס' (כנראה

ר"מ מפונטיזא). ועוד נראה מפרש"י שאף לכתחילה אין מצוה להניח, ופרש"י (נדצ"ל דפרש"י) ל"ז. ד"ה 'מנין שכל וכו'', וד"ה 'לימד על וכו'', וכן משמע בתורת כהנים בכרייתא במילואים, דחשיב ששה מתנות בחטאת ואחד מהן יציקה על היסוד, ובעולה ושלמים לא חשיב יציקה. ע"ש. עכ"ל.

משמע מדבריו, לפחות לשיטת רש"י², שיש הבדל מהותי בין שיירי חטאת חיצונה, לשיירי עולה ושאר קרבנות. דשיירי חטאת הם מסדר עבודת החטאת, ואילו שיירי עולה זה רק אם נשאר דם במקרה, ואפילו אין מצוה להשאיר. וכמו שמוכח מהברייתא בתו"כ שהזכיר, וז"ל: "...שלושה דמים האמורים בפרשה אין דומים זה לזה. הראשון טעון שש מתנות והשני שתיים והשלישי שלוש עשרה. הראשון (חטאת) טעון זריקה, מתן סביב, חיטוי, יציקה. (וביאר הגר"א שם, דזריקה ומתן סביב, הם עניין אחד והם ארבע מתנות על ארבע קרנות, חיטוי ויציקה ליסוד, הרי שש). והשני (עולה) שתיים: זריקה ומתן סביב (עניין אחד והכוונה לשתיים שהן ארבע). והשלישי (שלמים) שלוש עשרה. טעון שש מתן בהונות וכו'".

הרי דחשיב התו"כ יציקה על היסוד במספר מתנות החטאת, לעומת העולה דהשמיט היציקה. ומסביר הגר"א, מפני שאין בעולה מצוה להשאיר מן הדם לשם יציקה על היסוד, אלא אם נשאר וכו'. ומובן ע"פ

לו. דאילו ר"מ מפונטיזא – חידש הגר"א דניתן להבין דבריו דלכתחילה עדיף להשאיר מן הדם בכלי כדי לקיים מצות שפיכת שיריים, אלא שמתוך שזריקתה בכלי זמנין דלית בה שיריים. וא"כ השיריים בעולה הם מסדר עבודתה. ושמה נתכוון הגר"א לומר דאחר שמצינו לפירוש רש"י, י"ל דאף ר"מ נתכוון לכך. ואף מגירסת השטמ"ק בתוס' (מתוס' ר' פרץ) משמע לר"מ מפונטיזא לא צריך להזהר שישאר מן הדם, עיי"ש. וכן הבינו האחרונים שצינתי לעיל שהשוו דעת רש"י עם דעת הר"מ מפונטיזא.

לז. תו"כ, מכילתא דמילואים, פרשתא א' ל"ג, על פי גירסת הגר"א. והעניין מוכח גם לשאר גרסאות עיי"ש. ועיין שם בפירוש הראב"ד.

לח. תוי"ט, רעק"א, רש"י.

ר' פרץ) שהקשה על רש"י: "מה בכך, מ"מ איתנהו ביה, מה לי אי אתיא מדרשא או דכתיבא ביה בהדיא, הא לא קפיד אלא על מאי דיש בזה טפי מבזה". וכתב הוא דהטעם שחטאת קודמת לאשם הוא רק מפני שדמה ניתן על ד' קרנות. ומה שכתוב "ועל היסוד", פירושו בנוסף לנתינה על היסוד, לעומת אשם שיש בו נתינה על היסוד בלבד. וראיתי מובא מספר 'זבחי צדק'ט, דלפי דברי הר"מ מפונטיז"א יש לפרש המשנה דחטאת קודמת לאשם מפני שדמה ניתן על ד' קרנות ועל היסוד, היינו דבחטאת לעולם איכא שיריים, לעומת אשם דזימנין לית בה שיריים, וזה שפיר חשיב צד ריבוי בחטאת. וכ"כ ה'חמדת דניאל' על המשנה שם (ד' פ"ט), וסיים דבריו, דלא יכול להבין מדוע לא מפרש רש"י ז"ל כן, אם נאמר דשיטת רש"י היא כשיטת ר"מ מפונטיז"א כדמשמע בכ"מ, הלא הפירוש הזה ראוי לאומרו שפיר

על המשנה דידן. ונראה, דרש"י ס"ל דהחילוק בין רב למעט אינו צד ריבוי, דסוף סוף גם באשם יש מצות שיריים. אמנם, לדברי הגר"א הנ"ל תבאר המשנה בשופי, דחטאת חמורה שדמה ניתן על ד' קרנות ועל היסוד, דבה היציקה על היסוד נחשבת ממתנות הדם, אבל באשם – אין השיריים חשובים ממתנות דם האשם, אלא דין בדם הנזרקין דאם נשאר בכלי ישפך ליסוד המזבח. אלא דא"כ קשה מדוע רש"י לא פירש כן. ואולי יש לדחוק בדברי רש"י, שנתכוון לומר כפי הגר"א, ובמיוחד לגירסת הצ"ק ברש"י: "ובאשם לא מצינו שנאמר בו", וגם לגירסתנו "שנאמרו" – דלא נאמרו באשם שפיכת שיריים דאין זו הלכה בו בעבודתו, אלא נאמר דין כללי בדם הנשאר מהזריקה שישפך ליסוד".

ד. שיריים בכור מעשר ופסח

בכור מעשר ופסח, בפשטות, הרי הם בכלל כל הקרבנות, שלמדנו שפיכת שיריהן מ'דם זבחיך ישפך', או מ'בדם', או מ'תן יסוד למזבחה של עולה', כנ"ל. וכלשון הגמ' (ד' ל"ז): "לימד על כל הדמים", וכלשון רש"י שם: "מנין שכל הדמים של כל הקרבנות", וברש"י בדף נ"א: "שיהא המזבח טעון בעולה ובכל הדמים הניתנים עליו שפיכת שיריים ליסוד". אלא דאיכא תנאי, דס"ל דבכור מעשר ופסח הן בשפיכה. ושפיכה, כפי שיבואר, היא

ריקון הכלי בנחת קרוב למזבח, וליכא שיריים. בגמ' ד' ל"ז. נחלקו ר' ישמעאל ור' יוסי הגלילי מהו מקור דין מתן דמים במעשר ופסח. ריה"ג לומד מבכור: "אך בכור שור... לא תפדה, את דמם תזרק על המזבח וגו', דמו' לא נאמר אלא דמם', 'חלב' לא נאמר אלא 'חלבם', לימד על בכור מעשר ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח". ופירש רש"י דס"ל לריה"ג, דקרא דנקט לשון רבים, 'דמם' ו'חלבם', משום מעשר

לט. להרב ר' מיכאל זאב זבדסקי זצ"ל, אב"ד בוסק נדפס פיטרקוב תרפ"ט. מובא ב'אוצר הקודש'.

מ. וכן ראיתי, שכתב הנצי"ב ב'מרומי שדה' על התוס', דלזה כיוון רש"י ד' פ"ט. דבאשם לא נאמר מפורש יסוד, ור"ל דמשו"ה אין בו מצוה אלא אם נשאר. ועיי"ש שפירש כן גם את דברי ר"מ מפונטיז"א.

ולעיתים הווי, דעד כאן לא פליגי ר' ישמעאל ור"ע (בזבחים ד' ל"ז). ובפסחים ד' קכ"א), אלא בניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה, אבל "הניתנין בשפיכה, לא מצינו שכשרין בזריקה" (לשון רש"י ד' ל"ז. ד"ה 'על המזבח'). וכן כתב המהר"י קורקוס הל' קרבן פסח (פ"א ה"ו), עיי"ש. וכן פסק ב'לקוטי הלכות' ס"פ איזהו מקומן: "... אכן אותם דבשפיכה, אם נתנן בזריקה – אף בדיעבד לא יצא".

ויש דעות בראשונים, דלר' ישמעאל אף בכור בשפיכה, וזריקה האמורה בבכור – למעוטי שלא יהא כחטאת באצבע. (שטמ"ק ד' ל"ז. אות מ"א.). וכן הוא בתוספתא (פרק ו' ר'): "עולה... ואשמות... ושלמים וכו' ... שיירי הדם היה שופך למטה. הבכור והמעשר והפסח, שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד וכו'". מפורש דגם בכור בשפיכה. ומדויק עוד בתוספתא, דלא הזכירה שיירי הדם בבכור מעשר ופסח, דלית בהן שיריים. ויש להסביר, דבשפיכה הופך את הכלי והכל באחת מתרוקן, ולא שיך שיריים^{מב}. לעומת זריקה, אפילו כשהיא אחת, יתכן שישארו שיריים בכלי, ואז יש מצוה לשופכן ליסוד. לדרכם של רש"י ור"מ מפונטיז"א, אבל לפירוש התוס', יכול הכהן להיזהר בשפיכה שישארו שיריים^{מב}. או שמה אף תוס' יודה דבשפיכה ליכא שיריים, דכשהוציאה התורה מתנות מעשר ופסח (דבכור בזריקה לכו"ע לדעת התוס' וכן דעת רש"י בכ"מ) בלשון

ופסח נקט לה. וא"כ כולם בכלל "ואת דמם תזרק" היינו זריקה. ור' ישמעאל סובר, דלשון רבים דנקט קרא – משום מיני הבכורות שהזכיר, בכור שור, בכור כשב ובכור עז. וא"כ מתן דמים ואימורין במעשר ופסח מנין, ת"ל 'ודם זבחיך ישפך' ודינם בשפיכה.

וזו ששואלת הגמ' ד' נ"ו. על המשנה שם: "מאן תנא?" ופירש רש"י: "מעשר ופסח בזריקה מדמשי מתן דמים בכור ומעשר ופסח, דקתני שינה באכילתן מכלל דמתן דמים לא שינה, ובבכור כתיב ואת דמם תזרק... אבל לר' ישמעאל – פסח בשפיכה, דנפקא ליה מתן דמים לפסח מודם זבחיך ישפך".

וכן בגמ' פסחים ד' ס"ד: על המשנה שם: "כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד", שאלה הגמ' "מאן תנא פסח בזריקה? א"ר חסדא ר' יוסי הגלילי היא". ופרש"י שם: "בזריקה למרחוק, ולא בשפיכה בנחת מקריב הכלי לכותל המזבח". וכן רש"י אצלנו (ד' ל"ז): "וכל זריקה מרחוק משמע, שזורק מן הכלי למזבח למרחוק. שפיכה, עומד אצל היסוד ושופך". וכן פירש בפסחים (בדף פ"ט): "פסח בשפיכה, בנחת מן המזרק לקיר המזבח כנגד היסוד... ובשלמים כתיבא זריקה שזורק למרחוק מן המזרק למזבח". וכן פירשו רש"י, רשב"ם ותוס' בפסחים דף קכ"א., עיי"ש.

מא. ובדומה למה שכתב הגר"י בשם הגר"ח, דליכא חילוק מתנות בשפיכה. בריש פרק בית שמאי.

מב. ובאמת ראיתי לשפ"א (בד' ל"ז). ובאגרות משה (ח"מ ח"א סי' ק"ח), שכתבו דבתוס' (ד' נ"א): משמע שיש שיריים אף בבכור מעשר ופסח. והמעין בתוס' יראה, דכל זה הוא לשיטת ריה"ג בלבד, דבכור מעשר ופסח בזריקה. דהקשה התוס', ל"ל גז"ש 'זריקה' 'זריקה' מעולה למילך דין כנגד היסוד בבכור מעשר ופסח, תיפוק ליה מקו"ח משיריים דידהו. אבל ר' ישמעאל, דס"ל דמעשר ופסח בשפיכה, לא דריש גז"ש הנ"ל, ועיין שטמ"ק (ד' נ"ז. אות א) דתירץ ריב"א דכנגד היסוד לר' ישמעאל נפקא מלשון 'ישפך'. עיי"ש.

אפשרות נוספת שהעלה המהרי"ק, דסובר הרמב"ם דבכור לכתחילה הוא בזריקה או בשפיכה.

ובלח"מ (פ"ב מהל' מעה"ק הי"ז) כתב, דהרמב"ם סובר דפסח בשפיכה ומעשר^מ ובכור בזריקה.

והנה, הרמב"ם לא כתב דין שיריים בבכור מעשר ופסח, ובדומה לתוספתא הנ"ל, וצ"ע, כנ"ל, דבגמ' משמע דהלימודים המובאים לעיל על דין שיריים, הם לכל הדמים הניתנים על מזבח החיצון!^מ

לפירוש הראשון של המהרי"ק, דבכור מעשר ופסח כולם בשפיכה, נוכל לומר דבשפיכה לא שייך שיריים, דשפיכה היא ריקון כל הכלי כאחת, וכמו שהסברנו את התוספתא.

אבל, לשאר פירושים, דבכור הוא בזריקה, קשה למה לא כתב הרמב"ם בבכור דין שיריים? מט ואולי יש לדחוק, דס"ל להרמב"ם דאף בזריקה אחת לא מצוי שיריים, דכיוון שנותן פעם אחת – זורק הכל, מה שאין כן בעולה, שצריך לזרוק שתי זריקות ובאופן מסוים של שתיים שהן

שמשמעה לשפוך הכל כאחת, הורתה לנו בזה דליכא שיריים בהן.

וברמב"ם (פ"ה ממעה"ק הי"ז): "הבכור והמעשר והפסח, דם כל אחד מהם טעון מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד, ...ומנין שאין טעונין אלא מתנה אחת, שהרי נאמר בבכור ואת דמם תזרוק על המזבח, מפי השמועה למדו שהוא הדין במעשר ופסח שניתן דמם מתנה אחת כבכור".

והקשו הנו"כ דהתחיל בשפיכה כדעת ר' ישמעאל, והביא מקור מפסוק "ואת דמם תזרוק" כר' יוסי הגלילי!^מ

וכתב המהרי"ק **קורקוס** (הל' קרבן פסח פ"א ה"ו) דהרמב"ם סובר דפסח מעשר ובכור דינם בשפיכה. ורק הביא ראיה למספר הנתניות^מ, שבמתנה אחת סגי, מפסוק דבכור, דכך דרך הרמב"ם להביא פסוק המתווך יותר.

עוד כתב באופן אחר, דסובר הרמב"ם, דפסח ומעשר בשפיכה ובכור בזריקה^מ. ומה שכתב ב'שפיכה' על שלושתן, הוא מפני שרצה לכללניהו לשלושתן כאחת, ומאחר דעכ"פ גם בכור כשר בדיעבד בשפיכה.

מג. ועוד הקשו ודנו טובא בדעת הרמב"ם בנושא זריקה ושפיכה. עיין מהרי"ק קר"פ פ"א הי"ו. ובהל' פסוהמ"ק פ"ב הי"א. ובלח"מ ובכס"מ שם. ובלח"מ פ"ה מהל' מעה"ק הי"ז. ואכ"מ. מד. מדויק דס"ל דיש חילוק מתנות בשפיכה באופן עקרוני. וצ"ע. מה. וכ"כ היזבח תודה' על הגמ' ד' נ"ו: "אכן בכור בוודאי לכתחילה דינו בזריקה כדכתיב קרא ואת דמם תזרוק".

מו. מה שכתב דמעשר בזריקה הוא מחמת דברי הרמב"ם פ"ו מהל' בכורות עיי"ש. אבל זה קשה מאוד, דבגמ' משמע לר' ישמעאל מעשר ופסח בשפיכה, ובמעשר הרי לא כתוב תזרוק. עיין ביזבח תודה' שהקשה על דבריו בזה.

מז. ועי' ערוך השלחן העתיד' קדשים סי' ע"ד סעי' כ"ב, שכתב דהרישא של דברי הרמב"ם: "הבכור מעשר ופסח דם כל אחד מהן טעון מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד וכו", מיירי בשפיכת שיריים. וזה לא נראה בלשון הרמב"ם.

מח. ומלבד שהתוספתא מסייעת למהרי"ק בפי הראשון, עוד יש להקשות על שאר פירושים מהמשנה בדף פ., דמשמע דכל הניתנין במתנה אחת שווין בנתינתן, עיי"ש. ואולי המשנה שם ריה"ג היא.

מט. ובאמת ראיתי ביזחי אפרים (ד' ל"ז), [לגאון הרב אפרים דב לאפי אב"ד בליטא], דמכח זה הסיק דלרמב"ם גם בכור בשפיכה.

דאין בהם שפיכת שיריים. ומסתבר מטעם שכתבנו.

יצא לנו, דלרוב הראשונים לר' ישמעאל אין שיריים במעשר ופסח, ואולי גם בבכור (לדעות שהוא בשפיכה).

וצ"ע קצת, דיוצא שיש נפ"מ בין ר' ישמעאל לריה"ג אם איכא שיריים בבכור מעשר ופסח או לא, ודבר זה לא מצינו בגמ' וראשונים^{נא}. ושמא אף ריה"ג דבכור מעשר ופסח בזריקה, ס"ל דבזריקה אחת ליכא שיריים (ע"פ מה שכתבנו לעיל בהסבר דעת הרמב"ם, למסבירים בו דבכור בזריקה, מדוע השמיט שיריים).

ואולי י"ל, דכיוון דאף ר' ישמעאל מודה דבכל הקרבנות יש דין שיריים אם נשאר, אלא דמבחינת המציאות בשפיכה לא שייכא, אין זה כ"כ נפ"מ. [לבד מהתוס' דאי סובר דבשפיכה אין שיריים, הפירוש על כרחך הוא, דאין מצות שיריים. וזה חילוק עקרוני!]

מאיך אפשר היה לבאר, דדבר עקרוני הוא, מה שאין שיריים בבכור מעשר ופסח, עפ"י מה שכתב הראב"ד, בהשגות לרמב"ם הל' ע"ז פ"ד הי"ד, דבכור ומעשר "אינם דורון כשאר זבחים ולא מכפרי שום כפרה^{נב}". וע' בקובץ הערות (לגר"י הוטנר), על פירוש רבינו הלל לתו"כ (דף י"ג ד"ה 'מעשר שהוא'), שדייק מלשון רבינו הלל, דשונה הוא דין הקרבה של מעשר בהמה מדין הקרבה של שאר קדשים. דיסוד דין הקרבה במעשר בהמה אינו אלא משום היתר אכילת בעלים, וה"ה דין הקרבת בכור. ודומים בזה למעשר שני עיי"ש.

ארבע, ממילא זריקותיו מדודות יותר ומצוי שישארו שיריים [וניתן לומר כן, רק אם נאמר דהרמב"ם סובר כרש"י ור"מ מפונטיוז"א, דאין מצוה לשייר. וע' בשפ"א ד' ל"ז. דכתב דדעת הרמב"ם כדעת התוס', ולכאור' אינו מוכרח] וצ"ע.

ובספר 'זבחי אפרים' הביא, שאף הראב"ד בפירושו למס' תמיד (פרק ד', בד"ה שיירי הדם) סובר דגם בכור דינו בשפיכה, וז"ל: "יש מקשין בפרק איזהו מקומן, אמאי לא קתני בעולה שיירי הדם וכו'... שכל הקדשים טעונים שפיכה בשיירי הדם, חוץ מבכור ופסח ומעשר שהוא שופך שפיכה אחת".

ומבואר עוד בדבריו, כמו שכתבנו, דליכא בהן שיריים שהכל בשפיכה אחת. והזבחי אפרים' שם הסביר, על פי דברי הראב"ד אלו, את הרמב"ם שהשמיט שיריים בבכור מעשר ופסח, כמו שכתבנו: "שכיוון שאין דינם בזריקה אלא בשפיכה, לא היה שופך אלא שפיכה אחת כנגד היסוד ותו לא עבד מידי".

ומצאתי שכן סובר המאירי (סנהדרין ד' ד.) וז"ל:

"זריקת הדם האמורה בקרבנות חלוקה על ג' דרכים: אחת של רוב קרבנות והיא שתי מתנות שהן ארבע... שיירי הדם נשפכין על יסוד דרומי.

השניה היא בחטאת וכו' ושם שופך שיירי הדם וכו'.

השלישית היא במתנה אחת, והיא בבכור ומעשר ופסח, והיא נעשית בשפיכה כנגד היסוד וכו'".

ומדלא הזכיר בדרך הג' שיירי הדם, משמע

נ. וכן בפירושו לתו"כ ויקרא פרשתא ד'.

נא. ויש בזה תימוכין לאפשרות האחרת המובאת לקמן, דיש שיריים אלא שהן כלולין במתנה.

נב. וכן בתוד"ה 'תן' נ"א: "מדרשא' למזבחה של עולה' לא ידעינן אלא דומיא דעולה שהן דורון ומכפר, לאפוקי בכור ומעשר ופסח". ויסוד הדברים בגמ' י"א: 'בכור בר ריצויי הוא?!'.

הפסח, פטר את של זבח, בירך את של זבח, לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו. וביארה הגמ', דפליגי אי זריקה דשלמים בכלל שפיכה של פסח. ופירש רש"י [ע"פ הגירסא שלפנינו]: "שיירי הדם – בזריקה מרחוק, דלא איכפת ליה אם נופלים שיריים על היסוד או לא, שיירי דם הפסח בשפיכה בנחת כדי שיפלו ליסוד". הדברים כפי שהם לפנינו קשים מאוד. שיירי הדם מאן דכר שמיה בסוגיה. ועוד, היכן מצינו שיריים שנתנים בזריקה? וקרוב הדבר שיש טעות סופר ברש"י ויש למחוק מלת שיירי. וכן מצאתי באחרונים¹ בעה"י. וא"כ כוונת רש"י לבאר את החילוק בין שפיכה לזריקה, ומהו יתרון השפיכה על הזריקה², עד שאפילו למ"ד דהנזרקין

ובאג"מ (ח"מ ס"י ק"ט), הסביר בכך את החלוק בין הניתנין לזריקה לניתנין בשפיכה. דשפיכה היא בקרבנות שאין מתנת הדם בהן אלא כמתיר לאכילה, דעיקר עבודת הבכור, מעשר והפסח זו אכילתן. לעומת זריקה, דהיא בקרבנות שעיקרן לעבודת המזבח, מתנת הדם חשובה כחלק מעבודת המזבח ובעי התורה בהן זריקה. עיי"ש.

וא"כ אולי י"ל, דאף שיריים, שנתפרשו בתורה רק בחטאת, שייכים בקרבנות דכוותה שהם דורון ויש בהן שייכות של כפרה וריצוי, אבל בכור מעשר ופסח לא. וצ"ע.

אפשרות שיש בהם שיריים והם כלולים במתנת השפיכה
בפסחים (דף קכ"א) שנינו: "בירך ברכת

ג. ועי' אג"מ שם שהעיר על דברי רש"י אלה ותמה עליהם עיי"ש.

נד. זימן ה' לי יחידושי מהרי"ל דיסקין' על פסחים שכתב על דברי רש"י כך: "תיבת שיירי אינה בגמ' ולא נזכר שינוי כלל גבי שפיכת שיריים דידהו, ועוד דשייריים הא לא מעכבו ולמה לא יצא בברכת הפסח. וקרוב לומר דט"ס הוא. וכן כתב ביטורת הקודש. ומצאתי דבש"ס דפוס וינציה איתא "שהרי" במקום "שיירי".

נה. ויש לזה ביאורים נוספים. עי' תוס' ד' ל"ז, שהביא דרשת הספרי מ'קודש הסי' ללמוד שפיכה במעשר ופסח. ויש שפירשו, דמה שכתב תוס' בהמשך "דרי' ישמעאל קסבר דפסח בשפיכה **מקרא אחרינא** ולא מ'דם זבחיך ישפך", זהו פסוק נוסף ולא מ'קודש הסי'. ובשטמ"ק (אות ל"ג) הקשה לפי דרשות אלו, מנין לאוקמי דווקא בשפיכה, שלא הוזכרה בפסוקים אלה. ותירץ: "לפי שהוא מתן מועט שבדמים, וכיון שלא פירש קרא איזה מתן יעשה ש"מ מתן מועט יעשה, דתפסת מועט תפסת", דהרי למדנו מ'דם זבחיך', שבדיעבד סגי בשפיכה לכל הנזרקין. עכ"פ חזינן **דשפיכה היא מתן מועט שבדמים**, ובכ"ז חמורה מזריקה! ובפשוטות הטעם הוא, שאין לנו להוסיף מדעתנו. ואם אמרה תורה תפוס המועט, מידתה המועטת היא חומרתה, ואין לנו לזורקה. לעומת זאת הנזרקין המעולין יותר, כבר הכשירה אותם תורה במתנה מועטת, בשפיכה, מ'דם זבחיך ישפך'. ונראה, דזהו גם הטעם בעולה, ובנזרקין שתים שהן ארבע, למ"ד שאין פיסוק מתנות בזריקה (ד' נ"ג): שבדווקא הוא ואין לחלק המתנות, דמאחר וסתמה התורה: 'וזרקו' יש לנו לתפוס את המועט, זריקה אחת, אלא שאמרה תורה 'סביב' דהיינו שתי זריקות, אבל יותר מזה – זו הוספה על מה שהורתה תורה, וגרע. [ודלא כזבח תודה ודעימיה דסברי דשמואל מודה לרב שאפשר לחלק את המתנות].

ובדרך מיוחדת פירש ר' דוד טעביל בנספח להקדמתו לספרו 'בית דוד', **דשפיכה עדיפא מזריקה**, דבשפיכה גם הזורק אצל המזבח, לעומת זריקה שעומד מרחוק. והביא דרשת התו"כ ויקרא פרשתא ד' פסקא י"ב: "וזרקו את הדם על המזבח ואין הזורק על המזבח".

ופרש"י שם: "ויזרקם לקיר המזבח ומאליהן שותתין ליסוד ואין כאן שינוי מקום". והעתיק לשונו התוס' (בדף נ"ב. ד"ה 'גג'), וכן פירש הראב"ד בתו"כ (ויקרא א' דבורא דחובה פרשתא ג'): "נשפכין על הקיר והן נגררין מאליהן אל היסוד".

אמנם, רב יוסף בשם רב יהודה פליג שם על אביי, וסובר דשיריים צריכין איצטבא, שישפכם על גג היסוד ממש ולא על קיר המזבח. ולפי"ז, לכאורה, אף לגבי בכור מעשר ופסח אין להחשיב את הדם הנשפך על הקיר, דכלול בו אף שפיכת שיריים, שהרי שיריים צריכין איצטבא.

אלא דיש לחלק בפשטות, דדווקא בזריקת הדם מרחוק למזבח, בשיירי חטאת בהמה שנתערבו בתחילת עולה, פליג רב יהודה לומר דאין השתיתה ליסוד חשובה כמתן שיריים, דאין הם ע"ג איצטבא, אבל בשפיכת דם המעשר והפסח הנעשית אצל היסוד ממש, ומעליו, יש לומר דמודה דחשיב ששופך את הדם על גג היסוד, גם מחמת מקום מעשה השפיכה שהוא מעל היסוד, וגם מחמת דבשפיכה תוצאה ישירה לפעולה היא מה שהדם שותת ליסוד, לעומת זריקה, ששתיתה הדם ליסוד היא תוצאה מסובבת. וראיה לזה, דע"כ לא יחלוק רב יהודה על הברייתא (דף ס"ד): הנ"ל לגבי

שנתנן בשפיכה יצא, הנשפכין שזרקן לא יצא. ומבאר רש"י דבשפיכה יש קפידא שהדם ישפך על היסוד.

ומצאתי כן גם במאירי בפסחים שם על המשנה: "...והזריקה היא נעשית מרחוק, שאין קפידא בנפילת השיריים על היסוד, והשפיכה היא בנחת כדי שלא יפלו חוץ ליסוד".

לשון רש"י והמאירי נפילת שיריים על היסוד, משמע דעניינה של השפיכה היא מתנה אחת שיש בה שתים: מתנה תחילה על קיר המזבח, ושפיכת שיריים על היסוד שמתקיימת בדם ששותת מן הקיר אל היסוד.

ומצינו כעין זה בחטאת העוף, במסכתין (ד' ס"ד): בברייתא: "...ת"ל 'והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח', קיר שהשיריים שלו מתמצין ליסוד, ואיזה זה, זה קיר תחתון". ושואלת הגמ': "ונעביד מעילאי והדר נעביד מתתאי. אמר רבא מי כתיב ימָצָה, ימָצָה כתיב. דמילא משמע". ופרש"י: "כשמזה, הדם שותת ומתמצה ליסוד".

הרי דאע"פ שלא שופך ליסוד, בזה שהדם שותת ליסוד מתקיים דין שיריים.

ועוד איתא בגמ' (ד' פ"א). דעת אביי, דשיירי חטאת ותחילת עולה שנתערבו, לד"ה יתנם על קיר המזבח, דמקום עולה מקום שיריים.

עיי"ש באורך וע' בתו"ט סוף פסחים שכתב בדומה לבית דוד: "ודאי דברחוק לא עדיפא כמו בקרוב", ועיי"ש בקול הרמ"ז.

נו. ומתוך ייחודו של הפירוש, נראה שמקור דברי המאירי הם דברי רש"י אלו. וכן כתב התו"ט בסוף פסחים, ומקורו נראה ברור – רש"י.

נז. ואין לדחות ממשמעות התוס' בד' פ: ד"ה 'נתן', דאין שיריים אלא לאחר שכבר נתן מתנה, דשם לא נתן תחילה כלל עדיין. מה שאין כן הכא דנתן והמשך השפיכה היא השיריים. ופשוט.

נח. ואף דיש לחלק דחטה"ע שאני, דמאחר שהמיצוי מוגדר כשיירי ההזאה (כלשון רש"י כנזכר לעיל) ולא רק שיירי הדם, לכן גם המיצוי נעשה במקום ההזאה, מ"מ חזינן דזה שהדם שותת ליסוד חשיב שיריים. ומ"מ מהטעם האמור י"ל דבחטה"ע השיריים לכתחילה על הקיר, ובחטאת בהמה דווקא בדיעבד, אם נתערבו בתחילת עולה.

קצת תמוה. לא מיבעי, דלעומת שיירי עולה דלרש"י הווי רק אם נשאר מן הדם, ואילו שיירי הפסח הם מסדר עבודתו, אלא אף לעומת שיירי חטאת חיצונה דאינם מעכבין, שיירי הפסח מעכבין. דיתכן, לפי מה שאמרנו, דאי לא שנת הדם ליסוד לא הווי שפיכה, דהרי לרש"י זה גדר שפיכה, שיפול הדם ליסוד, ואם לא נפל ליסוד לא יצא! והווי כמו שזרק את הנשפכין דלא יצא, כנ"ל, שלרש"י הוא מטעם שלא הגיע הדם ליסוד. ונראה, דגם לרש"י והמאירי אין לשייריים דבכור מעשר ופסח דין כשלעצמן, עד שנדון בהן אי מעכבין או לא, אלא זהו דין במתנתן שתהא כזאת שהמשכה, דהיינו השייריים שלה, ישפך ליסוד. וזו הקפדה מיוחדת **במתנת** הבכור מעשר ופסח שתגיע ליסוד. נמצא שהחומרה היא חומרה במתנה, לא חומרה ועיכוב של שייריים.

חטאת העוף, דהמיצוי על הקיר באופן ששותת הדם ליסוד חשיב שפיכת שייריים.

המקור לדין שייריים בבכור מעשר ופסח לשיטת רש"י

דין זה ביארה התורה כשנקטה לשון שפיכה, שיגיע הדם ליסוד. וע' שטמ"ק (דף נ"ז. אות א') שהקשה: "למאן דדריש בכור מעשר ופסח מדם זבחין ישפך לומר דהם בשפיכה, כנגד היסוד מנ"ל? ותירץ ריב"א דיסוד גופיה נפקא מישפך, דלשון שפיכה משמע ששופך על גבי דבר אחר, והיינו ע"ג היסוד והיינו דבר חלק" (נ"ל שכוונתו לישר – גג). וכ"כ השטמ"ק בדף נ"ב: אות ב' עיי"ש. ואנו רק מוסיפים דכלול בזה – מלבד דין דכנגד היסוד – אף דין שייריים.

מעמד השייריים בבכור מעשר ופסח
הנה לפי שיטת רש"י זו, יוצא לכאורה דבר

ה. שייריים בעולת העוף.

דא"כ "באוורא בעלמא הוא דקא עביד מתן שייריים. ותירצה הגמ', שעשו בליטה באוורא דבנימין. ולפירושו, עליה שפכו את שיירי העולה, והרי היא ממש כיסוד (וסייגו זאת לדמים העליונים בלבד, עיי"ש). והקשו עליו התוס' ור"ת טובא, עיי"ש. וכן נראה דעת רש"י, דליכא שייריים בעולת העוף, דלא גרס שם "שיירי הדם היה שופך ליסוד". ופירש את הסוגיה, דדם המיצוי של עולה"ע עלול ליפול על הארץ לאיבוד, ולצורך זה עשו בליטה. עיי"ש. וכן דעת הרמב"ם (פ"ו ממעה"ק ה"כ) דלא הזכיר שייריים, ופשוט הוא, דר' חיים יחידאה הוא^ט בזה.

בפשטות, ליכא שייריים כלל בעולת העוף אלא מיצוי כל דמה בלבד. ובמשנה (ד' ס"ד:): "קתני בחטאת העוף שיירי הדם, ובעולת העוף לא תני. משמע דלית לה שייריים. והא דמרבין לעיל שייריים בכל הקרבנות,^ט היינו לבד מעולת העוף" [לשון ר"ת בתוס' ד' נ"ד. ד"ה 'ואי']. אמנם **שיטת ר' חיים בתוס' שם** היא, שיש שייריים בעולת העוף. דגריס בכרייתא שם: "עולת העוף כיצד היתה נעשית וכו', שיירי הדם היה שופך ליסוד". ופירש, דמכה זה הקשתה הגמ' על הנאמר בכרייתא הקודמת דקרבן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד,

נט. ובשטמ"ק אות ל"ב גרס: "היינו דווקא בבהמה דכתיבא בקרא". וצ"ע דהא כתיבי שייריים בחטאת העוף אליבא דרבי [ד' ל"ז]. דלומד שייריים בשאר קרבנות מ"והנשאר בדם". וצ"ע. ס. וע' בתוס' ד' נ"ב: ד"ה 'תאמר': "תימה מעולת העוף שסופן למטה וכו'" – משמע דיש שייריים. וע' בעולת שלמה' שכתב דתוס' זה הוא לשיטת ר' חיים בתוס' ד' נ"ד. וכן מסקנת ה'טהרת הקודש' עיי"ש.

פשט לשון התורה מורה קצת, דהקפידה התורה על כל הדם: "ואת כל דם הפר ישפך", וכן בכל החטאות, חוץ משעיר נשיא "ואת דמו ישפך וגו'".

והנה, אם נאמר דשיריים הם הקפדה של תורה על כל דם הפר שיגיע למזבח ולא יאבד לאמה, יתכן שאפשר לראות בדין 'כל דמה'¹⁰ דעולת העוף, מקביל ועילוי לדין שיריים¹¹.

ועכ"פ ברור דמאחר שיש למצות את כל הדם – אין מקום לשיריים, שהרי כל הדם הוא במדרגת המתנה הראשונה¹². ובזה דומה דינה לדין בכור מעשר ופסח, לפי

ובכלל, המיצוי בעולת העוף עניינו ההזאה, לעומת המיצוי בחטאת העוף דעניינו שיריים, כמו שראיתי שכתב בעל 'זבחי צדק' (ד' ס"ד:)¹³. ומדויק במשנה דלגבי חטאת העוף שנינו: "שיירי הדם היה מתמצה אל היסוד, ולגבי עולת העוף שנינו: "ומיצה את דמה על קיר המזבח"¹⁴.

והנה, ה'מקדש דוד' (סי' ז' אות ה') ולענין שפיכת שיריים) חקר אי דין שפיכת שיריים הוא דווקא בכל הדם, או גם במקצתו. נפ"מ אי מהני בה מחשבת פיגול. ולמ"ד שיריים מעכבין, האם בעינן דווקא שפיכת כל השיריים, או דיצא אפילו בנתן מקצתם¹⁵.

סא. וביאר בכך סתירת פירושי רש"י. דעל המשנה בזבחים (ד' ס"ד: ד"ה 'היה מתמצה') פי' רש"י: "שהיה דוחק בית מליקתו בקיר המזבח והדם מתמצה ויורד ליסוד", ואילו בריש מנחות (ד' ב:) פי' רש"י: "מיצוי דהיה סוחט בין אצבעותיו ונצוק הדם הולך למרחוק". דבזבחים מיירי בחטאת העוף דהמיצוי הוא שפיכת שיריים, ע"כ צריך לקרב ולדחוקו בקיר המזבח, כדי שירד הדם ליסוד (ולפי מ"ש לעיל הוא גם מדינא דשיריים צריכים איצטבא), אבל במנחות מיירי במיצוי דעולת העוף שהוא במקום הזאה, ע"כ פרש"י דעושה כעין הזאה מרחוק. ועי"ש ביזבחי צדק' דדי בהזאה כלשהי, ואפילו אם נשאר דם אין דין שיריים. ומלשון התוס' נראה ידלית לה שיריים, ולא שאין לה 'דין שיריים'. ואפשר שאף רש"י לא דיבר אלא על אופן המיצוי. אבל גם בעולה"ע בעינן מיצוי כולו.

סב. וכמו שהעיר התפא"י בזה, וכתב דעולת העוף הנעשית למעלה אין מספיק דם בעוף שירד עד היסוד. ולדברי הזבחי צדק' זהו חילוק עקרוני.

סג. ואעתיק בזה הערת בעל השמועות חיים: "בזבחים פ"א: אמרינן אפילו למ"ד שיריים מעכבין, חסרו אין מעכבין, ופרש"י אם אחר מתנות המזבח חסרו מקצת הדמים אינו מעכב אלא שופך הנשאר ליסוד. ואפשר דספק רבינו (המקדש דוד) הוא היכא דלא שפך כל השיריים הנמצאים, דזה גרע טפי מהיכא דנשפך תחילה. וכע"ז איתא בכס"מ פ"א מפסוהמ"ק הכ"ו בתירוץ השני, שכתב דדינא דצריך לקבל כל דמו של פר הוא לעיכובא, אך אם נשפך תחילה מקצת דם לרצפה מקבל הנשאר וחשיב דקיבל כל דמו, אבל כשאינו מקבל הדם הנמצא, ה"ז מעכב. ובירושלמי וכו'. וזהו ספיקו של רבינו".

סד. ונמצה דמו – כולו. זבחים ד' ס"ה:

סה. ורגליים לסברה זו אפשר למצוא בגמ' ד' כ"ה. שלמדה דין קבלת כל דם הפר מ"ואת כל דם הפר ישפך" הנאמר לגבי שיריים. והקשתה הגמ': "והא בשיריים כתיב? אם אינו עניין לשיריים דהא ליתיה לכוליה דם (פרש"י: שכבר ניתן ממנו על הקרנות), תניהו עניין לקבלה". ומסתבר לומר, דלא לחינם רמזה תורה חידוש דין זה של קבלת כל הדם בשפיכת שיריים, לומר לנו כמו שיש לקבל את כל דם הנפש, יש עניין שכולו יגיע למזבח. וכמו שדין קבלת כל דם הנפש אינו אלא לכתחילה [תוס' ד' ל"ד: ד"ה 'למעוטאי'], אף בשיריים לא מעכב. ואף דשיריים הפנימיים מעכבי – זהו מדין קפידא של תורה בעבודת פנים שכל עבודתן תעכב, וגם בהן חסרו אין מעכבין (זבחים ד' פ"א:).

סו. וזו לכאוי קושיה נוספת על שיטת ר' חיים שיש שיריים בעולת העוף.

יתכן, שאם נשאר דם בכלי ישפך לאמה, דלא מצינו יותר משפיכה אחת בקרבנות אלו.

הייתי אומר, שבעולת העוף כל הדם התעלה למדרגת המתנה הראשונה על גוף המזבח למעלה. ואילו בפסח, אפילו המתנה תחילה קיבלה אופי של שיריים, לישפך אל היסוד.

השיטה שאין בהם שיריים כלל. אמנם שם העניין מצד אופי השפיכה, ולא מצד קפידא על כל הדם, ויתכן שאם שפך ובכ"ז נשאר דם בכלי, דשופך לאמה. ולשיטה שיש שיריים אלא שכלולים בשפיכה האחת, הרי שהחלק הראשוני מהדם חשוב כמתנה הראשונה ויתרו כשיריים, ואף לשיטה זו

לסיכום:

ואולי גם רש"י. ועכ"פ יש בהן מצווה לכתחילה בשיריים (גר"א, ונצי"ב ברש"י ואולי גם ר"מ מפונטיז"א יודה בזה). לעומת שירי עולה אשם ושלמים – דלרש"י ור"מ מפונטיז"א רק אם נשאר מן הדם יש דין שיריים. ולתוס' יש מצוה להשאיר. – בבכור מעשר ופסח – יתכן שאין שיריים כלל, ויתכן שיש שיריים והם כלולים במתנת השפיכה כאחת, ובזה חומרם (רש"י פסחים ד' קכ"א.).

– עולת העוף – כל דמה מתמצה כמתנה תחילה.
– בחטאת העוף – אחרי ההזאה יש מיצוי על קיר המזבח מדין שיריים, ומוגדר כשיירי **ההזאה**,
– לעומת חטאות בהמה – דהשיריים שעל היסוד הם שירי **הדם**.
– בחטאות פנימיות – איכא למ"ד דשיריים מעכבין, ומסתבר שזה מצד חומרת עבודות פנים. בחטאות חיצוניות – רוב ככל השיטות סברי דשיריים לא מעכבי (חוץ משיטת ר"ת